

RECTIFICĂRI ȘI ADAOSURI ARHEOLOGIC-EPIGRAFICE LA SCIVA, 29, 1978, 3, p. 437—443

DE

I. I. RUSSU

Materialul arheologic-gliptic și epigrafic al Daciei romane, relativ abundent, variază și instructiv pentru cunoașterea structurilor sociale, organizării și dezvoltării provinciei carpato-dunărene (în cursul celor 17 decenii de stăpânire efectivă și activă romană), sporește în fiecare an, îmbogățind considerabil și îmbucurător informația și posibilitățile de mai largă și justă interpretare social-istorică. El este (în chip firesc) mai numeros în punctele unde viața cu procesul de muncă productivă și circulația erau mai intense, adică marile centre urbane de producție și de manifestări colective, la marile unități militare care au jucat un rol nu numai militar și organizatoric (la comandamentul suprem al armatelor Daciei, ca și la unitățile tactice), ci și cultural, social, economic. Cele mai mari centre demografice și economice ale provinciei s-au dezvoltat dintru-ncăput Ulpia Traiana Sarmizegetusa și Apulum (la Alba Iulia), unde inscripțiile lapidare și tegulare depășesc (în măsura cunoscută până acum) cu mult cifra de 500 în fiecare localitate. Numărul exact (de fapt numai un fel de „minimum”, limita inferioară) de materiale epigrafice pe ansamblul provinciei se va cunoaște numai după încheierea serialului (în vreo 8 părți — „fascicule”) din *Inscriptiones Daciae Romanae*. Dar piesele sculptural-epigrafice apar mereu deopotrivă în zonele de periferie ale provinciei, fiind publicate cu descrieri și comentarii pertinente în revistele noastre de specialitate de către harnicii descoperitori locali, cercetători sau muzeografi. Publicațiile respective reclamă însă uneori o reexaminare cu mici reveniri și rectificări sau amplificări ale comentariilor și analogiilor ce nu totdeauna este posibil să apară ample sau chiar complete în prima editare. Astfel e cazul cu trei piese sculptural-epigrafice publicate în revistă anul trecut, provenind una din vestul, două din estul Daciei romane.

1. LESPEDE FUNERARĂ DIN ALBURNUS MAIOR

O descoperire fortuită de excepționale dimensiuni, formă, compoziție și valoare arheologic-epigrafică este din Roșia Montana (jud. Alba), marele centru montanistic daco-roman Alburnus Maior, în imediata apropiere a masivului Orlea (la locul numit „Tăul Secuilor”), unde în epoca romană s-a desfășurat o intensă activitate de exploatare minieră. Stela funerară se compune din trei piese lucrate separat și asamblate: un bazament de 112 × 90 cm cu lăcașul în care era înfipt pivotul de fixare a lespezii cu relief

și text; deasupra se află coronamentul de 74×44 cm. Toate trei bucățile au fost aflate (toamna 1976), împreună, astupate cu glij, în locul unde se prăbușiseră la câțiva ani sau decenii după înălțarea lor în „cimitirul” minerilor Alburnensi sau după abandonarea Daciei de stăpînirea romană. Reconstituită la muzeul arheologic al EM Roșia Montană, piesa de gresie calcaroasă are dimensiunile totale $244 \times 97 \times 20$ cm (V. Moga — R. Manta, SCIVA, 29, 1978, 3, p. 437—440; la p. 438, fig. 1 foto, ansamblul monumentului). Această grandioasă stelă iconografică, o raritate, chiar *unicum* la Alburnus și în vestul Daciei, are scenele grupate în patru planuri-registre: a) sus un coronament din doi lei funerari adosați (cu rosturi apotropaice), deasupra crucei lor era un con de pin (dispărut); b) attica înfățișînd în centru un mare vas-crater cu torți largi din care ies vițe lungi cu ciorchini, alături cite un porumbel ciugulește din fruct; c) nișa arcuită cu portrete-busturi foarte corodate a trei persoane, două figuri în colțuri; d) cîmpul inscripției. Rețin atenția mai ales citeva elemente din registrul c și textul epitafului. Sub listelul dintre cele două registre decorative, la colțurile de pe arcul medalionului, cum observă editorii, „a fost introdus un element pe cit de interesant, pe atît de rar utilizat: două portrete în profil ale unor bărbați cu barbă. Prezența lor e surprinzătoare cu atît mai mult cu cît acest spațiu (cînd e ornamentat) cuprinde cu predilecție delfini sau alte animale din simbolistica funebră, și, uneori, portrete de tineri imberbi (exemple din Apulum, Micia, Napoca ș. a.); ele simbolizează vînturile (Cagnat — Chapot, I, p. 416 — 417; DA, V, p. 715—721); aici sub înfățișarea unor bărbați în vîrstă, al căror suflu apare sub forma unei baghete spiralate, figurînd răsufierea puternică” (SCIVA, 29, 1978, 3, p. 437—438). Acest din urmă element figurativ, bine intuit de autori anul trecut, nu e de fapt nici rar, nici surprinzător, fiind destul de frecvent în plastica funerară a Daciei romane; surprinzător este numai faptul că la alte 10 piese întregi sau fragmentare (cunoscute în muzee ori publicate cu ilustrație) el nu a fost recunoscut just decît la trei (din Potaissa, nr. 4; din Cristești, nr. 5; una din Porolissum, nr. 8). În ordinea topografică (dinspre sud către nord) din Dacia Superior avem la îndemină:

(1) la *Aquae* (între Călan și Călanu Mic, jud. Hunedoara) o mare și originală stelă funerară de piatră, cu inscripție, avînd trei registre: I. Sus un fronton și acroterii cu ornamente vegetale, II. Nișa cu un bust de bărbat, în colțuri înafara arcadei cite un cap de bărbat suflînd în „bagheta” spiralică, III. Cîmpul inscripției, cu erori de limbă și grafie; partea de sus cu cei doi „sufletori” s-a rupt în timpul transportului din Călan la Deva; reproducem numai fragmentul de sus (fig. 1) (G. Tégylás, Klio, 10, 1910, p. 499 — 500, cu erori la descriere, dimensiuni, lectura textului; Muz. jud. din Deva);

(2) din *Micia* (Vețel, jud. Hunedoara) stelă funerară, fragment cu medalion, inscripția complet corodată, în attica Meduza-bust încadrat de cite un *Genius* cu *thyrsos* și ciorchini; în colțurile dintre attica și arcul medalionului se află două motive ornamentale nebagate în seamă de publicația primară (L. David, L. Marghitan, ActaMN, 5, 1968, p. 134, pl. II, fig. 3): în stînga un cap (bust) cu păr bogat și barbă suflînd puternic în baghetă (adică simbolul vîntului); în colțul din dreapta o mare frunză cu trei nervuri. (fig. 2) (Muz. jud. din Deva);

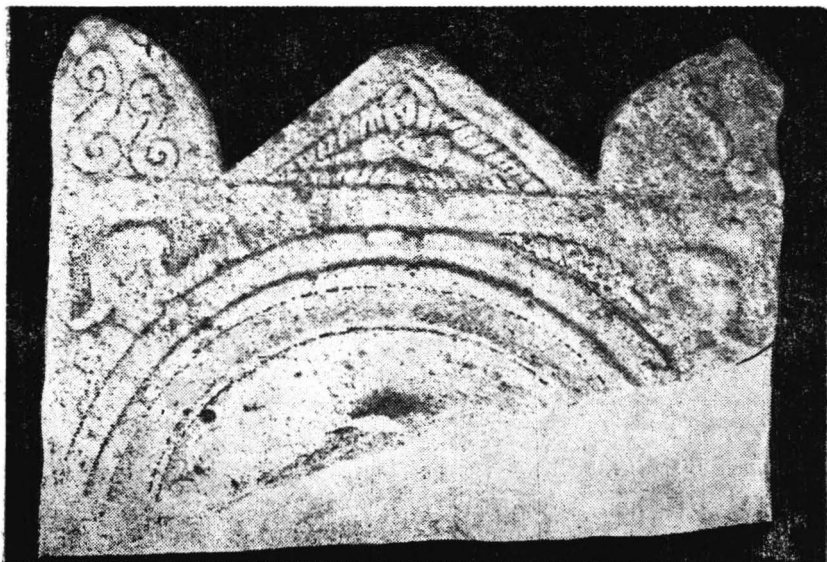

Fig. 1. *Aquac* (Călan, jud. Hunedoara). Stelă funerară de piatră : detaliu.

Fig. 2. *Micia* (Vețel, jud. Hunedoara). Stelă funerară de piatră : fragment (Muzeul județean Hunedoara—Deva).

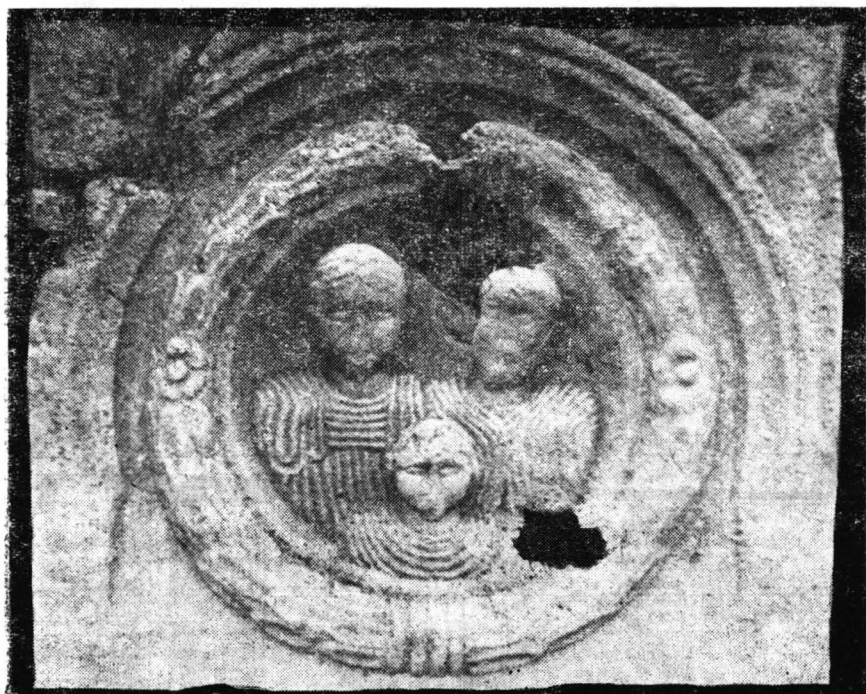

Fig. 3. *Alburnus Maior*. Stelă funerară de piatră : cetaliu (Muzeul din Roșia Montană, jud. Alba).

Fig. 4. *Potaissa* (Turda, jud. Cluj).
Stelă funerară.

(3) la *Alburnus* s t e l a funerară descrisă mai sus (fig. 3) ;

(4) la *Potaissa* (Turda) s t e l ă funerară : trei persoane în nișă, la colțuri cite un „suflător” (fig. 4) desen schematic al lui A. Fodor la mijlocul veacului al XIX-lea (V. Wollman, Pagini de istorie, Turda, 1978, p. 48, fig. 8) ;

la *Cristești* (jud. Mureș), pe malul sudic al Mureșului, două piese (5), s t e l ă funerară, fragment, partea superioară cu resturi din relief : sus trei *Genii* cu ghirlande pe umeri, două capete de Meduză, doi păsări (porumbei), viță de ciorchini, rosete ; registrul de jos : medalion cu resturi din portretele răposaților, la colțuri cite un „suflător” avînd în față cite un pui de animal mamifer („... egy-egy kürtös mellképe látható figyelve ülő kis emlőssel”, Paulovics L., *Dacia keleti határvonala* . . . , Cluj, 1944, p. 91, fig. 38) (fig. 5) ;

(6) s t e l ă funerară, fragment, din marginea dreaptă avînd sus cap de Meduză, o persoană cu picioarele de la genunchi în jos ; rest din marginea medalionului, în colț bust de bărbat (cu păr abundent) suflînd în baghetă ; fig. 6 ; recunoscut de editor ca „zeul vîntului” („... jobbra háromszögben Szélisten formájú alak mellképe kürt (szél ?) idomú rajzzal”, *ibidem*, fig. 40) ; nr. 5 și 6 se aflau cu trei-patru decenii în urmă la conacul feudal în Gornești (jud. Mureș ; Teleki D.) ; piatră calcaroasă ;

(7) din *Gherla* (jud. Cluj) s t e l ă funerară, fragment din ruinele castrului ocupat de *Ala II Pannoniorum* (cf. broșura noastră *Dacia și Pannonia Inferior în lumina diplomei militare din anul 123*, București,

Fig. 5. *Cristești* (jud. Mureș). Stelă funerară de piatră : fragment.

Fig. 6. *Cristești* (jud. Mureș). Stelă funerară de piatră : fragment.

1973, p. 33—34) ; la colțul stîng de sus, la marginea superioară un *Genius* cu ghirlandă pe umere, Meduză, în colțul stîng dintre attica și arcada medalionului un bust de bărbat suflînd de zor în pîlnia spiralică ; fig. 7 (Muz. or. Gherla) ;

(8) din *Porolissum* (Moigrad, jud. Sălaj), o piesă arhitectonică în chip de arcadă pentru poartă (?), considerată ca un portal, piatră calcaroasă gălbuie, fragmentară, frîntă în două, marginea dreaptă lipsă ; 117 × 74 × 27 cu, diametrul interior al arcadei 103 cm ; publicată în *Römer in Rumänien*, Köln, 1969 (Catalogul expoziției arheologic-epigrafice la Colonia), p. 239, G 51, „Torbogen, es zeigt in der Mitte ein Medusenhaupt und links eine Männerbüste. Links von dieser lässt sich eine gebogene Hacke erkennen, rechts die Spur eines nicht erkennbaren Gegenstands” ; dar catalogul italian al aceleiași expoziții duse la Roma, *Civiltà Romana in Romania*, 1970, p. 233, G 21 aduce precizarea „Arcata. Il pezzo, conservato parzial-

Fig. 7. *Gherla* (jud. Cluj). Stelă funerară de piatră : fragment
(Muzeul orășenesc din *Gherla*).

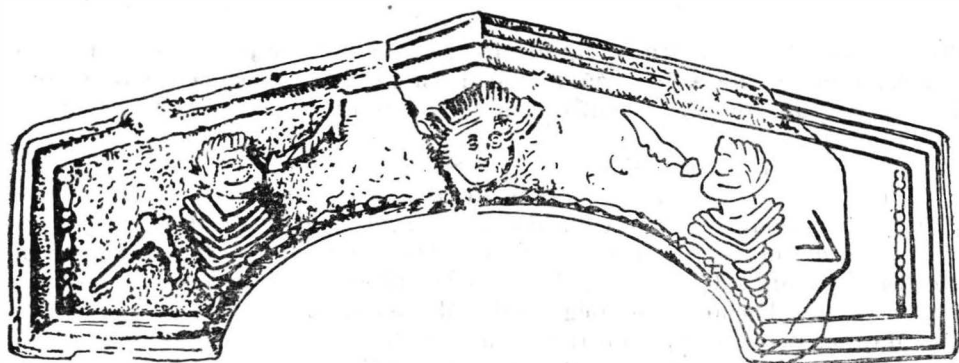

Fig. 8. *Porolissum* (Moigrad, jud. Sălaj). Arcadă de piatră dintr-o construcție funerară
(?) (Muzeul județean din *Zalău*).

mente, reca al centro una testa di Medusa, a sinistra un busto virile personificazione di uno dei Venti. Alla sinistra di quest'ultimo si distingue una scure ricurva, a destra si vedono appena le tracce di un oggetto non determinabile"; in rivista Terra Nostra, II, 1971, p. 63 — 64, fig. 5 (foto cam obscură) „arcadă de poartă” (pentru obiectul incovoiat din spatele bustului interpretat ca unealtă plugărească *rastrum*, C. Pop în catalogul *Inscripții și monumente sculpturale în Muzeul de istorie și artă Zalău*, 1975, p. 36, nr. 107 (descriere, N. Gudea — V. Lucăcel). Rostul figurii din marginea stângă a fost bine intuit la 1970 (în catalogul roman) „personificarea unuia dintre Vânturi”; în realitate însă nu este unul, ci amîndouă personajele simbolizînd vîntul, plasat al doilea simetric la marginea dreaptă a piesei arhitectonice porolissense (ce poate să fie tot de caracter funerar, cum ne-a sugerat oral în 4 XI 1978 arheologul-muzeograf zălăuan Al. Mateiu); de fapt reconstituirea noastră grafică făcută în anul 1969 la Köln (fig.8) (Muz. de ist. și artă al jud. Sălaj — Zalău), arată că la colțul din dreapta al piesei foarte corodate și lipsă o bucată, bustul „suflătorului” se repetă simetric putîndu-se distinge cu greutate, dar destulă probabilitate aceleași elemente din colțul stîng, unde „săpăliga” pare să fie mai curînd o teslă (*ascia*) frecventă pe monumente funerare în imperiu. La marginea dreaptă pare a se distinge și un obiect în formă de triunghi. Această piesă arhitectonică-funerară nu este singura din Porolissum cu personificarea vîntului: în același valoros catalog zălăuan (Gudea — Lucăcel) se află la

(9) p. 45, nr. 154 un relief de piatră calcaroasă, fragment de 35×30×32 cm din partea superioară a unui monument cu colțul unui fronton; sub chenarul lat de 5 cm se distinge capul unui bărbat, profil spre dreapta, ducînd la gură un fel de trompetă sau corn (?); dedesubt — un chenar și o bordură (fig. 9) (Muz. din Zalău citat mai sus); este evident tot un asemenea „suflător”, la fel ca unul mult mai tînr:

(10) p. 47, nr. 163 relief de piatră calcaroasă, fragment de 30×16×16 cm; în cîmp e reprezentat un personaj nud al cărui corp se termină în coadă de pește încolăcit (Triton?); personajul duce la gură un fel de trompetă sau un corn (?) ținut în mina stîngă (fig. 10) (Muz. din

Fig. 9. *Porolissum* (Moigrad, jud. Sălaj). Relief funerar de piatră: fragment (Muzeul județean din Zalău).

Fig. 10. *Porolissum* (Moigrad, jud. Sălaj). Relief funerar de piatră: fragment.

Zălau); după poziție și compoziția scenei nu poate fi interpretat decât tot ca un „Ventus” mult mai tânăr decât cei anteriori, dar ca cel

(11) din *Cioroiu Nou* (jud. Dolj, în Dacia Inferior — Malvensis), stela funerară de piatră calcaroasă, $154 \times 96 \times 30$ cm, cu două registre: relieful în formă de nișă terminată sus în arc cu capetele sprijinite pe două

Fig. 11. *Cioroiu Nou* (jud. Dolj). Stelă funerară de piatră (Muzeul Olteniei, Craiova).

console (pilaștri) în formă de altar avînd gravate literele D și M; în nișă capul Meduzei; în colțurile deasupra arcului cîte un Genius înaripat ținînd într-o mîină o făclie îndreptată în jos, iar în cealaltă mîină un fel de „ghirlandă stilizată ca o funie”; pe friza dintre cele două registre o scenă vivace de luptă între animale, lateral cîmpul inscripției e încadrat cu viță de vie; textul epitafului *M(arco) Cassio Herculano* — — — (fig. 11)

(Muz. Olteniei, Craiova); Gr. Florescu, *I monumenti funerari romani della Dacia Inferiore*, București, 1942, p. 27 — 29, nr. 22, fig. 14; SCIVA, 28, 1977, p. 380, 3, nr. 5, fig. 8 (legenda greșită „stela lui Aurelius Gratus”); *Inscripțiile Daciei romane*, II, 1977, nr. 147. Așa-zisa „ghirlandă stilizată” nu e decit simbolul vântului, a „tubului” în care suflă acea personificare antropomorfă și care aici este înfățișat ca un obiect detașat și ținut în mină sus de geniile funerare, poate din cauză nu li s-a mai înțeles chiar corect funcția pentru piesa ornamentală potrivită și spre a umplea spațiul gol din colț.

Elementul simbolistic-funerar antropomorf înfățișat ca figuri de bărbați ori de juni, ca un „sufălător” (asemenea unui trompet etc.) identificat pe seria (ce nu poate să fie completă) de monumente înșirate mai sus, simboliza vîntul, considerat de timpuriu în antichitatea greco-romană ca implicind — prin puterea sa activă, nemijlocită — niște forțe demonice, magice sau divine, aducătoare de binefaceri, dar și de primejdii, oricum puteri ale naturii și ale cerului necesar a fi menajate și cultivate. Despre aceste forțe misterioase și demonice ca elemente de cult și subiecte în plastica din întreaga lume greco-romană, bibliografia principală (cronologic): DA, V, p. 715—721 *Venti* (R. Lantier, p. 718 — 719 „le culte des vents dans le monde romain”, 719 cultul morților, 719 — 721 în artă; R. Cagnat — V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, Paris, I, 1917, p. 416—417 („soufflant dans une conque, une trompe allongée, par la quelle ils canalisent leur haleine; ... dans quelques exemplaires, leurs têtes seules sont indiquées; ils figurent à mi-corps sur plusieurs sarcophages; quant ils affectent la forme humaine entière, leur place est d'habitude aux angles des monuments, car les vents sont censés venir des quatre coins du monde”); *LexMyth* (Roscher), VI, 1924—1937, col. 511—517 *Windgötter* (Steuding); un articol-studiu mai amplu în RE, VIII A, 1958, col. 2 211 — 2 387 (H. Gundel, R. Böker). Vîntul personificat a devenit un important factor, prin forța sa naturală, în mitologia și plastica simbolistică prevalent funerară pe numeroase monumente din imperiu, iar în Dacia romană este unul din nenumăratele documente ale unității și caracterului omogen al culturii și credințelor populare, al factorilor spirituali care au contribuit în primul rînd la răspîndirea romanității și consolidarea ei în provincia carpato-danubiană.

Textul funerar al grandioasei lespezi alburnense a fost citit astfel: *D(is) M(anibus) | ALEXAND/ER GAI VIX(it) ANOS XXXX / P(ublius) CAIUS FILIUS*, cu observația „o singură ligatură în r. 5 *FILIUS*: litera I în prelungirea lui L” (SCIVA, 29, 1978, 3, p. 439); în realitate acestea din urmă sînt două litere separate tratate în mod diform și chiar contorsionate, ca și întreaga scriere (cu totul nesimetrică, rudimentară). Epigrafa constă din două propoziții scurte-șablon, laconice și în adevăr „lapidare”: a) numele și vîrsta „titularului” decedat, subiect *Alexander*, predicat *vixit*; b) numele și calitatea celui ce pune monumentul, subiect e *Caius* (scris *Gaius*) cu predicatul ce ar putea să lipsească (fiind presupus), ca *fecit, posuit, ponendum (faciendum) curavit* etc. În textul nostru alburnens există însă și al doilea verb-predicat, pentru a doua propoziție epigrafică, și anume litera P în r. 5, care nu e *P(ublius)* nepotrivit (ca *praenomen*?) în combinație cu *Caius (Gaius)*, ci chiar verbul

P(osuit). Lectura trebuie să fie deci : *D(is) M(anibus) Alexand(er) Gai(filius) vix(it) | an(n)os XXXX | p(osuit) Caius filius*, fig. 12. Traducere : „Zeilor Manes (sufletele morților), Alexandru (fiu) al lui Caius a trăit ani 40, (i-a) pus (epitaful) Gaius fiul (său)”.

Este o familie din care se menționează trei generații, cu antroponimie foarte simplă și chiar... rudimentară : cite un singur element onomastic,

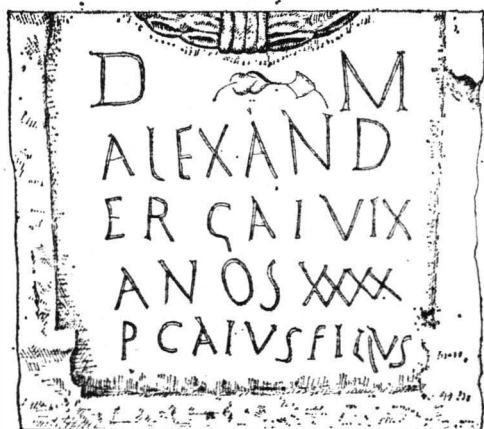

Fig. 12. *Alburnus Maior*. Stelă funerară : detaliu al textului epigrafic.

Alexander decedat în vîrstă de 40 ani, fiul unui *Gaius* și tată al unui alt *Gaius* (repetarea numelor personale în a treia generație, după bunic la nepot). Erau „romani” bine înstăriți, aparținînd desigur societății montanistice, de condiție juridică „peregrină” (fără cetățenie romană), cu nume romane (greco-romane) improvizate, luate după bunul plac, „în familie” și cam ilegal ; dar obirșia lor teritorial-etnică nu poate fi determinată, posibil de prin Orient (nume greco-macedonean *Alexander*, larg răspîndit, de altfel, în tot Imperiul roman) ; ei pot fi însă și din Illyria, Pannonia, Moesia ori Dacia, numai din Italia nu, în nici un caz nu romani de „spîță veche”, ci provinciali nu prea demult romanizați, care scriu latinește și (chiar dacă ar fi orientali) nu grecește.

2. DOUĂ INSCRIȚII VOTIVE DIN INLĂCENI

Sub titlul „Noi descoperiri epigrafice la Inlăceni (jud. Harghita)”, în *SCIIVA*, 29, 1973, 3, p. 441 — 443 Z. Székely a publicat două valoroase piese epigrafice fragmentare de interes local deosebit, texte care implică unele reveniri și rectificări de amănunt, dat fiindcă reexaminarea fotografiilor și restituirea grafică a textelor îngăduie a se recupera ceva în plus din epigrafele cam degradate. Cele două inscripții descoperite în anul 1975 la o biserică din satul Inlăceni, fiind simple, mai schematice, fără elemente ornamentale complexe, nu prezintă probleme deosebite de glicptică provincială, ci doar citeva detalii privind textul, lectura, întregirile. Mai întii, în *SCIIVA*, 29, 1978, 3, p. 441, nota 1 se citește la început un verb la plural „aducem mulțumiri colegului Mólnar [corect: Molnár] Șt.”, apoi un singular „care mi-a cedat dreptul publicării” ; nota 2 : „W. Way-

ner" este W(alter) Magner ; „Galienus" se scrie Gallienus. La materialul epigrafic din Înlăceni care menționează comandanți ai cohorței a IV-a Hispanorum trebuie adăugat : *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára* (volum Omagial lui K. L. la 80 de ani), Cluj — București, 1957, p. 532 — 541 (Un raport epigrafic din Mihăileni, Odorheiu ; p. 536—541 *Publius Aelius Honoratus praef(ectus) coh(ortis) IIII Hisp(anorum) dom(o) Roma*; *L. Iulius Iucundus praef. coh. IIII Hisp.*; *P. Aelius Fuscus dec(urio) coh. IIII Hisp.*

1. — *Altar votiv* de piatră, foarte tocit-uzat, complet ilizibil pe jumătatea stingă de sus pînă jos (nu „martelat" în urma scrijelării cu un obiect ascuțit, posibil chiar fierul plugului, undeva în vreun ogor unde se va fi aflat altarul răsturnat și acoperit cu pămînt, înainte de a fi dus la biserica satului cu ocazia vreunei reparații. După fotografie și desenul din SCIVA, 29 1978, 3, p. 442, fig. 1/1 și 2/3, și potrivit reconstituirii grafice, fig. 13, lectura cea mai probabilă este

[I(ovi)] O[ptimo] M(aximo)

[— — —] Sere —

[?nianus pr]aef(ectus) coh(ortis)

[IIII Hisp.] equi-

[tatae G] ordi-

[anae v. s. l. m. ?]

După epitetul imperial „Gordiana" aplicat unității auxiliare înlăcene „de Hispani", piesa datează cu precizie din anii 238—244, și nu apare

Fig. 13. *Înlăceni* (jud. Harghita). Altar votiv de piatră.

justificat comentariul „tous ces autels sont faits au cours de la seconde moitié du IIIe siècle de n.è." (SCIVA, 29, 1978, 3, p. 443). Epitetul mai apare în inscripții din Dacia, la alte unități, de exemplu *coh(ors) I Aelia*

Gaesatorum, coh. II Hispanorum Gordiana (ActaMN, 9, 1972, p. 415) ș.a. Comandantul-*praefectus* se numea nu „Serenus”, ci mai probabil *Serenianus*, avînd în r. 2 înainte de cognomen desigur un gentilicium și foarte probabil praenomen.

2.— *Altar votiv* din piatră de gresie, avînd lipsă o fișie la marginea stîngă, cu ornament simplu și schematic executat, pe capitel un fronton

Fig. 14. *Inlăceni* (jud. Harghita), *Altar votiv* de piatră.

de trei linii frînte (unghiuri), la colțuri acrotere, cîmpul inscripției cu litere incizate cam rudimentar are în realitate nu trei, ci patru rînduri de text, ultimul greu de identificat fiind corodat și înghesuit la marginea stîngă: se distinge urma lui V și a lui M, între ele posibil (fiind o hastă verticală) P sau mai curînd L (?), SCIVA, 29, 1978,3, p. 442, fig. 1/2, foto, 2/2 desen (fig. 14):

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)

[Au]r(elius) Firminus

[Au]r(elius) Fir <i>manus

v(otum) l(ibenter) m(erito) (?)

Personajele erau evident din veacul al III-lea, după anul 212 (gentilicium *Aurelius*, al împăratului Marcus Aurelius Antoninus-Caracalla, Constitutio Antoniniana), fiind eventual doi frați sau ortăci-prieteni (commilitones) cu același gentilicium *Aurelius* și cognomen asemănător în două variante: *Firminus* și *Firimanus* ce poate fi eroare grafică (fonetică? în loc de *Firmanus* ori chiar *Firminianus* (?)). Par să fie vechi militari sau aparținători la o familie de veterani, oricum în vreo legătură cu unitatea militară și garnizoana locală a cohorții a IV-a Hispanorum din castrul *Inlăceni* la poalele muntelui Harghita.

RECTIFICATIONS ET ADDITIONS ARCHÉOLOGIQUES ET ÉPIGRAPHIQUES aux SCIVA, 29, 1978, 3, p. 437—443

RÉSUMÉ

En relevant tout d'abord l'importance documentaire exceptionnelle du matériel épigraphique et glyptique de la Dacie romaine, on soumet à un examen plus attentif trois pièces avec texte et ornementation publiées dans notre revue (29, p. 437—443) et on y apporte quelques rectifications de détail.

1. STÈLE FUNÉRAIRE DE ALBURNUS MAIOR (ROȘIA MONTANA)

C'est un monument admirable par la composition et ses dimensions (hauteur 244 cm; SCIVA, 29, p. 438, fig. 1), avec trois registres (couronnement; deux lions adossés; l'attique avec un vase-cratère; la niche avec trois bustes; l'inscription); pour le motif symbolique du Vent personnifié aux angles en dehors de la niche, soufflant dans une conque (une sorte de trompe allongée), on ajoute dix exemples de Dacie sur des monuments funéraires, avec un seul ou avec deux «dieux» des Vents. La lecture du texte funéraire doit être corrigée dans la 1.5 en *p(osuit) Gaius filius*.

2. DEUX INSCRIPTIONS VOTIVES DE INLĂCENI (DÉP. DE HARGHITA)

Ce sont deux dédicaces fragmentaires à I O M (SCIVA, 29, p. 441—443), l'une d'un - - - *Serenianus* (?) *praefectus coh. IV Hispanorum Gordianae* (donc des années 238—244), l'autre érigé par deux «civils» Aurelius Firmus et Aurelius Fir<i>i</i>manus.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Aquae (Călan, dép. de Hunedoara). Stèle funéraire en pierre : détail (Musée dép. de Hunedoara — Deva).

Fig. 2. Micia (Vețel, dép. de Hunedoara). Stèle funéraire en pierre : fragment (Musée dép. de Hunedoara — Deva).

Fig. 3. Alburnus Maior. Stèle funéraire en pierre : détail (Musée de Roșia Montana, dép. d'Alba).

Fig. 4. Potaissa (Turda, dép. de Cluj), Stèle funéraire.

Fig. 5. Cristești (dép. de Mureș), Stèle funéraire en pierre.

Fig. 6. Cristești (dép. de Mureș), Fragment.

Fig. 7. Gherla (dép. de Cluj). Stèle funéraire en pierre (Musée de la ville de Gherla).

Fig. 8. Porolissum (Moigrad, dép. de Sălaj), Arcade en pierre d'une construction funéraire (?) (Musée de Zalău).

Fig. 9. Porolissum (Moigrad, dép. de Sălaj). Relief funéraire en pierre : fragment (Musée départemental de Zalău).

Fig. 10. Porolissum (Moigrad, dép. de Sălaj). Relief funéraire en pierre (Musée de Zalău).

Fig. 11. Cioroiu Nou (dép. de Dolj). Stèle funéraire en pierre (Musée d'Oltenie—Craiova).

Fig. 12. Alburnus Maior. La Stèle funéraire : détail — le texte épigraphique.

Fig. 13. Inlăceni (dép. de Harghita). Autel votif en pierre.

Fig. 14. Inlăceni (dép. de Harghita). Autel votif en pierre.

